

BLADET FRA MUNNEN:

Pensjonert vannforsker – lykkeland eller faglig sorgfullt terreng?

Under vignetten «Bladet fra munnen» inviterer redaksjonskomiteen for VANN mennesker med meninger og tilknytning til vann og vannfagene til å presentere aktuelle hjertesaker. Denne gangen er det pensjonert seniorforsker John Arthur Berge fra NIVA som har ordet og spalteplassen.

Alle som er så heldige å leve lenge nok blir pensjonister– også vannforskere. De fleste forskere har et høyt arbeidsengasjement som for noen nærmest er en livsstil. For de fleste betyr pensjonisttilværelsen på mange av livets områder en overgang til en ny fase med mindre av den struktur og fag i hverdagen som et yrkesliv naturlig gir.

For noen signaliserer ordet ”pensjonist” loftstøv, stive knær, grå stær og utdatert kunnskap og fagforståelse. Fordommer og aldersdiskriminering kan nok også forekomme.

Noen ”ydmykelses” må en som pensjonist kanskje leve med og en kan jo heller ikke fornekte at de fleste pensjonister er litt grå i luggen, men ofte rimelig kvikke i hodet og med masse akkumulert kompetanse og erfaring.

En aktiv pensjonisttilværelse handler ikke bare om å holde seg fysisk aktiv, men også delta i sosiale aktiviteter og kanskje også praktisere litt faglig aktivitet for å døyve en eventuell faglig abstinens. Her skal jeg nøye meg med å belyse noen sider som har med faglig aktivitet og savn av dette å gjøre.

Faget en har utdannet seg til og jobbet med gjennom et langt liv kommer ved pensjonering brått mer i bakgrunnen og faglige oppgaver og utfordringer står ikke lenger i kø og ens engasje-

ment må få andre utløp. Hvor brå denne overgangen er og hvordan den oppleves varierer imidlertid fra person til person. For noen kommer nok pensjonisttilværelsen som en lettelse der en er fri for arbeidsgivers krav og administrative forordninger og der en kan disponere tiden mer som en vil. Blikket kan rettes mot andre deler av livet som kanskje er blitt nedprioritert. Det kan dreie seg om familie, venner, hobbyer og friluftsliv, kunstopplevelser og reisevirksomhet.

En forsker har imidlertid brukt store deler av sitt liv til å studere relevante temaer og dernest jobbe med faget gjennom yrkeskarrieren. Grunnen til yrkesvalget en tok i unge år varierer, men har for mange vært en tidlig interesse for vann på en eller annen måte. For egen del kom denne gryende interessen i tidlig alder. På grunnskolen skrev jeg en særoppgave med tittelen ”Fiske i Norge” og på videregående skole om hvalfangst i Norden i gammel tid. Interessen for vann og dyre- og planteliv i vann har også vært knyttet til aktiviteter som sportsdykking, vannsport og ikke minst lek i fjæra og på bryggekannten i barneårene.

For å bli ansatt som forsker i dag er det som oftest krav om doktorgrad. Dette var ikke i samme grad tilfelle for de forskere som pensjoneres i

disse tider. Dagens yngre forskere har derfor relativt sett en høyere spisskompetanse enn de som ble ansatt for en "forsker generasjon" siden. Spisskompetanse er viktig og etterspurt, men det er også viktig med faglig bredde og erfaring som ofte kjennetegner en pensjonert vannforsker. Faglig bredde styrker evnen til å fange opp utfordringer og ideer som ligger noe utenfor ens egne faglige skylapper. I den sammenheng vil jeg våge påstanden: "bredde er spisskompetanse". Mange av dagens miljøproblemer er komplekse og gode løsninger krever både spisskompetanse og breddeforståelse.

Jeg vil tro at for mange (i alle fall for meg) har det utviklet seg et kjærlighetsforhold til faget som det ikke er så lett å gi slipp på ved pensjonering. En bivirkning av dette kjærlighetsforholdet er de "magesmertene" som kan opptre når en rydder kontoret for siste gang og må kaste permer, særtrykk, notater og annen litteratur som en har samlet gjennom et langt, dedikert yrkesliv og som det ikke er plass til i hyllene i heimen. En kan jo forsøke å gi bort utvalgt spesiallitteratur til yngre forskere, men for mange er det elektroniske dokumenter som nå gjelder.

Hvor stor og langvarig denne "kjærlighets-sorgen" blir er imidlertid avhengig av hvilke forebyggende ordninger en har planlagt for å fortsette litt faglig virksomhet også inn i pensjonisttilværelsen. Noen inngår en pensjonistavtale med arbeidsgiver hvor gjennom en kan jobbe på timebasis mot redusert lønn, andre etablerer enkeltmannsforetak med tanke på å kapre vannfaglige oppgaver i markedet og noen skaffer seg en helt ny jobb eller arbeider deltid/timebasis for et foretak annet enn tidligere arbeidsgiver.

Mange tar imidlertid ingen spesielle grep for å fortsette sin faglige virksomhet etter pensjonering, men nøyer seg med å se tilbake på den vannfaglige yrkeskarrieren som et avsluttet kapittel. Noen vil kanskje i det små glede seg over å øse litt av sin kompetanse over lydhøre venner, familie eller andre. Det positive i vissheten om at en "behersker et fag" og har "gjort sin plikt" som et hjul i samfunnets maskineri og dermed bidratt til samfunnsutviklingen og kanskje

flyttet forskningsfronten noen millimeter eller styrket nasjonal kompetanseplattform skal en heller ikke kimse av. Da jeg selv ble pensjonist tenkte jeg i utgangspunktet at jeg ikke går av med pensjon for å fortsette å jobbe, men vil trolig heller ikke være helt avvisende hvis det skulle dukke opp en passende oppgave.

Uansett hvordan en snur og vender på det så vil overgangen til en pensjonisttilværelse oppleves som tvetydig. Det er også nødvendigvis ikke angstfritt å skulle slippe taket og dermed overlate stilling og fagfelt til yngre krefter. Selv om det er mange positive forhold ved det å bli pensjonist, blant annet gleden over friheten og styring av egen tid, så vil nok mange forskere føler en viss sorg ved at utøvelsen av ens faglig virksomhet går mot slutten eller har tatt slutt. En viss opplevelse av å være overflødig, eller være til liten faglig nytte og mer sparsomt med anerkjennelse kan nok også gjøre seg gjeldende.

Det franske finansforetaket Natixis utarbeider hvert år en oversikt over forholdene for pensjonister i en rekke land. Oversikten handler ikke bare om penger, men også om generell lykkefølelse, ren luft og mye annet. Som en del av studien beregnes en Global Retirement Index (GRI). Sveits, Island og Norge kom i analysen utført i 2018 ut som de tre landene hvor en i dag har minst grunn til å bekymre seg for framtida den dagen en blir pensjonist.

Mitt inntrykk er at mange forskere som pensjoneres som følge av aldersgrensen ofte fremdeles har mye å tilby faglig sett. Det betyr ikke at de ville ha fortsatt i yrkeslivet hvis de hadde fått muligheten til det. Mange vil fortsette å dyrke faglige spesialiteter på egen hånd, andre ønsker kanskje helt å rette blikket mot andre deler av livet. Uansett tror jeg nok at de fleste opplever en viss sorg over at yrkeslivet er over og at mange års studier og arbeidserfaring får mindre betydning. Ser en bort fra dette minuset så tyder undersøkelsene til Natixis på at nyslåtte pensjonister i Norge i utgangspunktet har liten grunn til å bekymre seg for den nære framtid, men en skal heller ikke glemme at pensjonisttilværelsen, også for vannforskere, blir det en gjør den til selv.